

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Glavnom i odgovornom uredniku portala „Naša Grocka Info” Željku Matorčeviću i novinarki istog medija Svetlani Urošević, obezbeđenje Skupštine opštine Grocka zabranilo je ulaz na javnu sednicu lokalnog parlamenta, navodi se u saopštenju Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS). Novinari nisu dobili odgovor na pitanje po čijem nalogu im je ulaz na sednicu Skupštine opštine zabranjen.

U monitoring izveštajima često smo ponavljali da je članom 10. Zakona o javnom informisanju predviđeno da državni organi i organizacije, organi teritorijalne autonomije i lokalne samouprave, javne službe i javna preduzeća, kao i poslanici i odbornici, imaju obavezu da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost i to pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila. Ova odredba, međutim, ostaje odredba Zakona o javnom informisanju koja se najčešće krši. Primer iz Grocke je samo jedan od mnogih o kojima smo ovde pisali. Ono što posebno zabrinjava, uzimajući u obzir da zakon i inače ne predviđa sankcije za kršenje obaveze činjenja informacija dostupnim pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila, jeste što sve češće izostaje i javna osuda diskriminatorskog postupanja organa javne vlasti prema pojedinim medijima i pojedinim novinarima. Čini se da institucionalna zatvorenost, i što je još gore, i diskriminacija „nepodobnih” medija i novinara, ako nije postala, ono pretilo da postane prihvatljivi model ponašanja u Srbiji. Javne osude i institucionalne zatvorenosti i otvorene diskriminacije medija i novinara, sve su ređe a čak i samim medijima često manjka solidarnost sa onima između njih koji u konkretnim slučajevima bivaju izloženi diskriminaciji.

1.2. Zamenik niškog gradonačelnika Ljubivoje Slavković, putem Fejsbuka, izneo je niz uvreda na račun informativnog portala „Južne vesti”, te ponudio nagradu svakome „ko sazna koliko košta održavanje portala „Južnih vesti”, ko im daje pare i ko je pravi nalogodavac...”. Slavković je ovako reagovao nakon tekstova koje su objavile „Južne vesti”, a povodom njegove izjave da je LGBT populacija „auto-genocidna družina” i da je reč o „ozbiljnom psiho-fiziološkom poremećaju ljudskog bića”. Republička poverenica za ravnopravnost Nevena Petrušić ocenila je da Slavkovićeva izjava predstavlja nedopustivo ponašanje javnog funkcionera te da Ustavom garantovana sloboda govora ne

me da bude izgovor za saopštavanje ideja i stavova koji predstavljaju govor mržnje, omalovažavanje, ponižavanje i povredu dostojanstva lica na osnovu njihove seksualne orijentacije.

Jedan od osnovnih postulata savremenog medijskog prava, potvrđen praksom Evropskog suda za ljudska prava, ali i srpskim Zakonom o javnom informisanju, jeste da su javne ličnosti a posebno nosioci državnih i političkih funkcija, obavezni da pokažu viši stepen tolerancije u odnosu na kritičko izveštavanje, odnosno da su im čak ograničena i prava na zaštitu privatnosti ako je informacija u konkretnom slučaju važna za javnost i s obzirom na činjenicu da lice na koje se informacija odnosi vrši određenu funkciju, što važi za političare posebno. U jednom od prethodnih izveštaja bavili smo se slučajem direktora i urednika medija koji je kritički izveštavao o letovanju političara u Dubaiju, koji su nakon toga, od političara, o kojem je njihov medij izveštavao, optuženi da su pedofili, a čak su i u okruženju njihove redakcije deljeni leci kojima se roditelji upozoravaju da od njih, kao pedofila, čuvaju svoju decu. Slučaj iz Niša nadovezuje se na ovu praksu „kreativnih odgovora” srpskih političara na medijsku kritiku, koja praksa je očigledno u nastajanju. Nesporno je da je Ljubivoje Slavković, zamenik gradonačelnika Niša, javna ličnost i nosilac funkcije u lokalnoj samoupravi u tom gradu. Nesporno je i da je dao izjavu kojom vređa dostojanstvo jedne manjinske grupe na osnovu njihove seksualne orijentacije. Sve ovo potvrđeno je i ocenom Poverenice za ravnopravnost. Dajući ovakvu izjavu on je svesno sebe doveo u centar burne debate o pravima manjinskih zajednica u Srbiji a posebno o pravima seksualnih manjina, te je bio dužan i da pokaže viši stepen tolerancije u odnosu na kritičko izveštavanje o svojoj konkretnoj izjavi. Način na koji je odgovorio – javnim obećanjem nagrade onome ko mu dostavi informacije o tome ko finansira konkretan medij koji ga je kritikovao, i ko je, kako se izrazio, „pravi nalogodavac” takve kritike, nije u konkretnom slučaju stvar inače legitimnog zahteva za transparentnošću medijskog vlasništva i javnosti uticaja koji se vrše na medije, već, najblaže rečeno, Zakonom o javnom informisanju zabranjenog uticaja podesnog da javno glasilo i njegovo osoblje omete u obavljanju posla, odnosno da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja.

1.3. Nakon što je na Radio-televiziji Srbije emitovan prilog o Specijalnoj bolnici „Sokobanja”, pod naslovom „Sokobanja pod lupom”, direktorka Ljiljana Isaković pozvala je telefonom urednicu dopisništva RTS-a iz Niša Draganu Sotirovski, i poručila joj: „Zapamtićeš ti mene!” U saopštenju koje je tim povodom objavilo Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) navodi se da je Sotirovska danima pre odlaska na zakazano snimanje u Specijalnoj bolnici bila izložena brojnim pritiscima i ubeđivanjima da odustane od odlaska u Sokobanju. Sama direktorka bolnice je nekoliko dana odlagala snimanje i razgovor sa novinarkom, zatim je tražila pitanja unapred i pisala uredništvu RTS-a. Dr Isaković je, kako se navodi u saopštenju, i posredstvom pojedinih uticajnih novinara RTS-a pokušavala da spreči snimanje emisije. Priča „Sokobanja pod lupom” govori o nepravilnostima na koje godinama ukazuju pojedini radnici Specijalne bolnice. Dvadeset radnika Specijalne bolnice dobilo je status uzbunjivača od Agencije za borbu protiv korupcije. Postupajući po prijavama zaposlenih, Mobing centar u Nišu je

ustanovio desetak slučajeva zlostavljanja i omalovažavanja radnika i prijave prosledio nadležnom inspektoratu rada u Zaječaru. Poverenik za informacije je Specijalnu bolnicu kaznio sa 200.000 dinara zbog uskraćivanja pristupa informacijama o primanjima zaposlenih. Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije potvrdilo je RTS-u da je do sada protiv direktorke Specijalne bolnice policiji podneto 38, što anonimnih, što potpisanih krivičnih prijava, ali da se protiv nje ne vodi istraga.

Zakon o javnom informisanju predviđa da je javno informisanje slobodno i u interesu javnosti, da ne podleže cenzuri, te da niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja zloupotrebom ovlašćenja, zloupotrebom prava kao ni bilo kojim drugim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Posebno, niko ne sme da vrši bilo kakav pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. U konkretnom slučaju, novinarka se u prilogu o Specijalnoj bolnici bavila nepravilnostima na koje ukazuju pojedini radnici te ustanove, od kojih je njih dvadeset dobilo status uzbunjivača od Agencije za borbu protiv korupcije. Podsetimo, Zakonom o Agenciji za borbu protiv korupcije predviđeno je da lice na osnovu čije prijave je pokrenut postupak pred Agencijom, ili lice koje daje izjavu u postupku, ne može zbog toga da snosi štetne posledice. Štetne posledice ne može da trpi ni državni službenik koji opravdano veruje da postoji korupcija u organu u kojem radi i u dobroj nameri Agenciji tim povodom podnese prijavu. Zakon predviđa da Agencija takvim licima pruža neophodnu pomoć, u cilju njihove zaštite, odnosno štiti njihovu anonimnost. Pravilnikom o zaštiti lica koje prijavi sumnju na korupciju, koji je Agencija za borbu protiv korupcije donela 2011. godine, predviđeno je da Agencija uzbunjivače štiti od odmazde, a da se odmazdom zbog učinjene prijave korupcije smatra svaka mera koja je preduzeta u vezi sa radno-pravnim statusom ili radnim uslovima uzbunjivača, protivno njegovoj volji u periodu od dana od dana kada je uzbunjivač stavljen pod zaštitu do najviše dve godine. U ovom izveštaju već smo pisali o raširenoj praksi institucionalne zatvorenosti. Slučaj Specijalne bolnice „Sokobanja” predstavlja drastičan primer institucionalne zatvorenosti koji je doveo do opravdanog uverenja da u toj ustanovi postoji korupcija, u kojem se odmazda zbog učinjene prijave korupcije, sa zaposlenih koji su takvu prijavu podneli, prenosi na medije i novinare koji bi o svemu tome da izveštavaju. Mera u kojoj će Srbija uspeti da se izbori sa pokušajima da se spreči izveštavanje medija o slučajevima korupcije, ili o slučajevima u kojima postoji sumnja na nju, nesumnjivo će uticati i na to koliko ćemo, kao društvo, sa korupcijom uspeti da se izborimo.

2. Sudski postupci

2.1. Višem sudu u Beogradu, početkom novembra, dostavljeno je rešenje Vrhovnog Kasacionog suda u Beogradu, kojim se, kao nedozvoljena, odbacuje revizija Petra Kovačevića i Branke Prodanović - Kovačević, roditelja Miladina Kovačevića, izjavljena protiv presude Apelacionog suda u Novom Sadu, kojom je preinačena prvostepena presuda Višeg suda u Somboru i odbijen tužbeni zahtev roditelja

Miladina Kovačevića u tužbi protiv Radiodifuznog preduzeća „B92”, Verana Matića kao glavnog i odgovornog urednika Televizije B92, i Nikole Radišića, novinara. Analizom ovog sudskog postupka bavili smo se u monitoring izveštaju za maj ove godine, a donošenjem rešenja Vrhovnog Kasacionog suda u Beogradu na ovu stvar stavljena je tačka i u postupku po vanrednom pravnom leku nezadovoljnih tužilaca.

Podsetimo, Petar Kovačević i Branka Prodanović - Kovačević tužili su Radiodifuzno preduzeće „B92”, Verana Matića, glavnog i odgovornog urednika Televizije B92, i Nikolu Radišića, novinara, zbog navodne povrede časti i ugleda prouzrokovane prilogom emitovanim u „Vestima” TV B92. U spornom prilogu Televizija B92 izveštavala je o sudskom postupku protiv Miladina Kovačevića, sina Petra Kovačevića i Branke Prodanović - Kovačević. Podsetimo, Miladin je 2008. godine, u Bostonu, u SAD, pretukao Brajana Štajnhauera, svog kolegu sa tamošnjeg univerziteta. Nakon što su američke vlasti Kovačeviću oduzele pasoš, srpski Konzulat izdao mu je kopiju putne isprave sa kojom je on napustio SAD i na taj način izbegao da mu se sudi pred američkim sudovima. Tim povodom na optuženičkoj klupi našli su se i konzul i vicekonzul Srbije u Njujorku. Izveštaj na Televiziji B92 o suđenju Miladinu Kovačeviću u Beogradu završen je rečenicom da je njegov slučaj poreske obveznike u Srbiji koštao 1.000.000 dolara, od čega 100.000 dolara za plaćanje kaucije za puštanje iz pritvora u SAD i 900.000 dolara, koliko je država Srbija platila za troškove Štajnhauerovog lečenja. Petar Kovačević i Branka Prodanović - Kovačević, Miladinovi roditelji, tvrdili su da je ova informacija netačna jer su kauciju platili oni sami od svojih sredstava te da im je objavljivanjem netačne informacije naneta šteta. Viši sud u Somboru štetu im je i dosudio u iznosu od 200.000 dinara, ali je Apelacioni sud u Novom Sadu tu odluku preinačio i njihov tužbeni zahtev odbio. U obrazloženju drugostepene presude navedeno je da ne postoji uzročna veza između povrede časti i ugleda Petra Kovačevića i Branke Prodanović - Kovačević i objavljivanja sporne netačne informacije, niti postoji obaveza B92, Verana Matića i novinara Nikole Radišića da Kovačevićima naknade bilo kakvu štetu u vezi sa objavljivanjem predmetne informacije, budući da se oni u izveštaju uopšte ne spominju, ne ukazuje se na njihovo moralno ili pravno neprihvatljivo ponašanje, niti se bilo šta u vezi sa njima implicira. Apelacioni sud u Novom Sadu ispravno je uočio da ne postoji uzročno-posledična veza između reputacije Kovačevića i informacije o tome da li je država nešto platila 100.000 dolara manje ili više. Apelacioni sud u Novom Sadu čak je ukazao da je negativna predstava o Kovačevićima kod određenog broja ljudi, posledica negativne predstave u javnosti o njihovom odraslom sinu a ne greške koju je novinar napravio u iskazivanju iznosa koji je država platila ili nije platila. Našavši da je revizija u konkretnom slučaju nedozvoljena, Vrhovni Kasacioni sud praktično je stavio tačku na ovu pravnu stvar. Važna odluka Apelacionog suda u Novom Sadu, koja je praktično potvrdila pravo novinara na grešku, te odbila zahtev za naknadu štete u slučaju u kojem šteta, po oceni suda, nije uzročno vezana za novinarsku grešku, na ovaj način je i definitivno ostala na pravnoj snazi.

2.2. Apelacioni sud u Novom Sadu delimično je potvrdio presudu Višeg suda u Novom Sadu, kojom je u celosti odbijen tužbeni zahtev Todora Bukinca, vlasnika ergele „Bukinac”. Presuda, o kojoj smo pisali u septembarskom monitoring izveštaju, potvrđena je u odnosu na Radio 021, Internet portal B92.net, i dnevnik „Alo!” izdavača Ringier Axel Springer, dok je u odnosu na novinsku agenciju „Beta” i njenog glavnog i odgovornog urednika, postupak vraćen na ponovno suđenje.

Podsećamo, tužba je podneta protiv većeg broja medija i njihovih urednika, jer su izveštavali o tome da su konji Todora Bukinca napuštali ergelu i slobodno šetali između zgrada u novosadskom Novom naselju. Tužbom je tražena naknada nematerijalne štete zbog povrede časti i ugleda nastale usled iznošenja neistinith informacija u ukupnom iznosu od 4.000.000 dinara od svih medija i urednika zajedno. Bukinac nije sporio da su konji bili van ergele, ali je tvrdio da nije tačna informacija koju su mediji takođe preneli, da su ti konji zapravo lipicaneri koji su bili predmet spora između Hrvatske i Srbije. Naime, spor između Hrvatske i Srbije okončan je, a traženi lipicaneri vraćeni Hrvatskoj još 2007. godine. Pored toga, Todor Bukinac tvrdio je i da je netačna informacija da je on od Hrvatske tražio naknadu u iznosu od 300.000 evra kako bi vratio lipicanere. Viši sud je u svojoj presudi našao da pogrešna informacija da spor između Hrvatske i Srbije još traje iako je isti zapravo okončan, nije podobna da nanese štetu trećem licu – Todoru Dukincu, odnosno da takva vest, i pored toga što je netačna, ne može biti u uzročno-posledičnoj vezi sa povredom časti i ugleda tužioca. Sud je, uzimajući u obzir tvrdnju tužioca da je on neopravdano izložen ovakvom izveštavanju već 10 godina, utvrdio da sporna vest samo evocira te događaje i ukazao na to da se prilikom odlučivanja o zahtevu za naknadu štete mora voditi računa o postojanju adekvatne uzročnosti između spornog medijskog izveštaja i pretrpljene štete, kakva uzročnost u ovom slučaju nije postojala. U vezi s drugom tvrdnjom Todora Bukinca, da su mu čast i ugled narušeni informacijom da je tražio 300.000 evra naknade od Republike Hrvatske za vraćanje konja, prvostepeni sud je našao da ta informacija zapravo nije netačna, odnosno da je Bukinac primio naknadu, doduše ne u gotovom novcu, već u naturi, to jest potomstvu lipicanera koji su morali da budu vraćeni u Hrvatsku, a koje potomstvo je zadržao u svojoj ergeli. Apelacioni sud je ovakvu presudu samo delimično potvrdio i to u u odnosu na sve medije i urednike, izuzev u odnosu na novinsku agenciju „Beta” i njenog glavnog i odgovornog urednika. Apelacioni sud napravio je razliku između tuženih medija i urednika koji su informaciju preneli verodostojno i potpuno, uz navođenje izvora iz kojeg su je preuzeli, i agencije „Beta”, koja je informaciju objavila izvorno. Apelacioni sud takođe je našao da nesporna činjenica da je Todoru Bukincu ostalo potomstvo spornih lipicanera koji su vraćeni u Hrvatsku ne dokazuje sama po sebi da je Bukinac tražio od Hrvatske 300.000 evra naknade. Svojevremeno smo ocenili da je prvostepena presuda izuzetno značajna za jačanje slobode izražavanja u Srbiji upravo zbog toga što je potvrdila tezu da novinar ima pravo na grešku, te da nije svaka novinarska greška istovremeno i osnov za naknadu štete, sve budući da je standard koji novinar mora da ispuni – standard dužne novinarske pažnje a ne standard apsolutne istine. Apelacioni sud u Novom Sadu, međutim, našao je da standard dužne novinarske pažnje, makar u odnosu na medij koji je izvorno objavio informaciju, nije dokazan, odnosno da okolnosti vezane za

njega treba utvrditi u ponovljenom postupku. Za očekivati je da će se u ponovljenom postupku zapravo raspravljati o tome da li je agencija „Beta”, pre objavljivanja informacije o tome da je Bukinac tražio od Hrvatske 300.000 evra naknade, proverila poreklo, istinitost i potpunost te informacije sa pažnjom primerenom okolnostima.